

רות — אמה של מלכות

ברוריה בן-דוד (וייס)

מידע / הוצאה לאור

כל הזכויות שמורות © לברוריה בן־דוד (וייס)
2021 תשפ"א

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע,
או לקלוט בכל אמצעי אלקטרוני, או מכני אחר כל חלק שהוא מספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט,
אלא ברשות בכתב מן המחברת.

עימוד: מרזל א.ש. – ירושלים

הודפס בישראל
Printed in Israel

לעילוי נשמת בעלי
ד"ר אלכסנדר בן-דוד (וייס) ז"ל
שנוסף להיותו בוחן לבבות,
היה איש אשכולות,
בעל ואב מסור ואוהב.

תוכן העניינים

מבוא 7

פרק א 11

פרק ב 17

פרק ג 24

פרק ד 29

רות – אמה של מלכות 37

ביבליוגרפיה 41

מבוא / ברוריה בך־דוד (וייס)

חמש מגילות הן: שיר השירים, רות, איכה, קהלת, אסתר, אין ביניהן שום קשר ענייני, כל אחת מהן נקראת בבית כנסת ולכן הן נכללות בספר אחד. שיר השירים בפסח, רות בשבועות, קהלת בסוכות, אסתר בפורים, איכה בתשעה באב. המגילות מסודרות לפי סדר המועדים שבהם הן נקראות החל מפסח. יש הנוהגים לקרוא את המגילות בבתי הכנסת מתוך מגילה מיוחדת על גבי קלף. המנהג הרווח בבתי הכנסת לקרוא רק את מגילת אסתר מתוך מגילה על גבי קלף. המסורת התלמודית אומרת: שמואל כתב ספרו, שופטים ורות (בבא בתרא יד ב).

המנהג לקרוא את מגילת רות בחג השבועות (חג הקציר)

- 1) מכיוון שהמאורע העיקרי המסופר בספר קרה בימי הקציר. "והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים" (א, כב). "ותדבק בנערות בעז ללקט עד כלות קציר השערים וקציר החטים" (ב, כג).
 - 2) עצרת הוא זמן תורתנו, התורה ניתנה בחג השבועות, מגילת רות מדברת על קבלת עול מצוות ע"י רות.
 - 3) מגילת רות כולה חסד והתורה כולה חסד שנאמר: "ותורת חסד על לשונה" (מש' לא כו).
 - 4) מגילת רות מתארת את ההשתלשלות שהביאה להולדתו של דוד המלך שנולד ונפטר בעצרת.
- מסורת הייתה לפי חז"ל כי רות בת עגלון מלך מואב הייתה (סוטה מז ע"א) (סנהדרין קה ע"ב). יש הטוענים כי גם רות וגם ערפה בנותיו של עגלון היו (רות רבה ב ט).

מצוות ומנהגים נזכרים במגילת רות במפורש או ברמז ואלו הם:

ייבום וגאולה: לפי התורה לכל אדם מישראל תהיה נחלה בארץ, נחלה שקיבל בירושה מאבותיו, נחלה זו תעבור בירושה מדור לדור והיא מקיימת את שמו של המחזיק בה לעולם. התורה מחייבת את אחיו של אדם שמת ללא צאצאים לשאת לאישה (ליבם) את אלמנת אחיו, כאשר הבכור אשר תלד יקרא על שם אחיו המת ולא יימחה שמו מישראל. אין האישה רשאית להינשא לאחר, אלא אם נחלצה מזיקת הייבום ע"י הליך משפטי מיוחד – החליצה.

אם אין היבם מייבם את האישה זו עורכת טקס חליצת נעלו לעיני "הזקנים" (בית הדין). היא רשאית להינשא לאחר חליצת הנעל המשמשת לסמל שפקעה זכותו בנחלת אחיו אשר לא רצה להקים לו שם בישראל. "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל" (דב' כה ט-י). כלומר, ירקה לפניו על גבי הקרקע להכלימו שלא מילא חובתו לאחיו המת. ביתו יקרא בכינוי של בוז "בית חלוץ הנעל" זהו כינוי של חרפה.

לפי התורה הייבום חל על האח ולא על קרוב אחר, גם האח אינו חייב ליבמה. אם קשה לו הדבר בגלל מצב משפחתו נערך לו בשער העיר כפי שמוסבר לעיל לעיני הזקנים טכס החליצה שתפקידו לבייש את פני האח ברבים, ובזה הופקעה זיקת הייבום והאלמנה תהיה בת חורין להינשא לאחר למעט כהן.

הייבום נזכר במקרא לראשונה במעשה יהודה ותמר. האחריות לקיום מצוות הייבום מוטלת שם על אבי המשפחה. ממעשה יהודה ותמר (בר' לח) אנו למדים שמנהג הייבום היה קודם למתן תורה.

ממעשי תמר ורות נראה שהיו סברו שגם קרובים אחרים יקימו את שם המת על נחלתו אם אין לו אחים ממש. ככל שקרבתו של אדם אל המת גדולה יותר כן חובתו להקים את שם המת גדולה יותר.

אם נולד היבם לאחר מות אחיו דין יבם לא חל עליו (יבמ' יז ע"ב ועוד).

אם נולד אפילו יום אחד לפני מות אחיו ואין אחים אחרים על האישה להמתין שיגדל וייבם אותה או יחלוץ לה כדי לפטור אותה מזיקת הייבום.

מתנות לעניים

החקלאי מצווה להימנע מלתלוש את כל יבולו, עליו להניח שארית ממנו על הקרקע לעניים ככתוב:

"ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא כג כב). בפסוק מצוות התלויות בקציר: פאה ולקט.

פאה: חז"ל אמרו שיש להשאיר לעניים קמה בקצה האחרון שהקוצר מגיע אליו בסוף הקציר. על הפאה אמרו חז"ל שאין לה שיעור מהתורה (מ' פאה א, א). הם נתנו לה שיעור, אין פוחתין לה אחד משישים, הכול לפי גודל השדה. אם השדה גדול ייתן פאה גדולה. אם יש הרבה עניים ייתן פאה רבה.

לקט: "ולקט קצירך לא תלקט" (ויקרא יט ט). על בעל השדה להשאיר שיבולת אחת או שתיים שנשרו בשעת הקציר. אם נפלו שלוש שיבולים כאחת אינן לקט.

שכחה: "כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר, ליתום ולא למנה יהיה" (דב' כד יט). אם אחרי הקציר תשכח בשדה עומר (אגודת שיבולים) אל תשוב לקחת אותו. התורה מצווה להשאיר לעניים שאין להם שדה ותבואה משלהם.

עמוני ומואבי: האיסור על עמוני ומואבי לבוא בקהל ה' לא נזכר במפורש במגילה, כתוב בספר דברים כג ד, ה "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים". התעוררה השאלה האם ניתן להתחתן עם רות שהייתה גרה מואבית. בעז ובית דינו נסמכו על מסורת קדומה, האיסור להתחתן הוא עם גברים כתוב עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. מסבירה הגמרא "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" (דב' כג ה), מכיוון שדרכו של איש לקדם בלחם ובמים ולא דרכה של אישה לקדם (יבמות עז ע"א) לא אסר הכתוב אלא את הזכרים, אבל נקבותיהם מותרות.

מהנישואין של בעז ורות למדו שברכת חתנים בעשרה (רות רבה ז ח) לפי הפסוק "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה, וישבו" (ד, ב), (כתובות ז א).

מכתוב זה למדו גם את ההלכה בדרך ארץ, שאין רשות לקטן לשבת עד שנתן לו הגדול רשות (יר' כתובות א א; מדרש רות פרשה ז ח).

ברכה בשם ה': מהפסוק "והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לו "יברכך ה'" התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם ה'.

חסד: מלכות דוד לידתה בחסד. חובתו של אדם לגמול חסד עם זולתו. במגילה מופיע חסד שלוש פעמים א ח; ב כ; ג י.

ר' זעירא סבר שהשכר הטוב לגומלי חסדים הוא עיקר תכלית כתיבת המגילה.

(ר' זירא (בירושלמי: ר' זעירא) עלה מבבל והיה לאחד מגדולי ארץ ישראל בדור השלישי לאמוראים במאה ה' 3-4 לספירה. נולד בבבל ולמד בסורא ובפומבדיתא. עלה לא"י למד בטבריה ונשא ונתן בהלכה עם כל חכמי דורו. מספר מאמריו בתלמוד מגיע למאות, ורבים החכמים המוסרים מאמרם בשמו).

פרק א / ברוריה בן-דוד (וייס)

ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב, הוא ואשתו ושני בניו.

הספר מתאר קורות משפחה אחת בתקופת השופטים, לא מצוין שם השופט. לחז"ל היו דעות שונות על תקופת השופטים. יש שסברו שהמעשה היה בראשית תקופת השופטים ויש שסברו שהיה בשלהי תקופת השופטים.

הספר מסיים במגילת היוחסין של דוד שהיה דור רביעי לבעז לכן, אפשר להניח שמעשה זה אירע כמאה שנה לפני לידתו של דוד, זמנם של השופטים מימי אבצן מבית לחם ועד עלי השופט האחרון בשילה. אבצן שפט שבע שנים, אילון עשר שנים, עבדון שמונה שנים, שמשון כולל ימי השעבוד ארבעים שנה, עלי ארבעים שנה, בסה"כ מאה וחמש שנים.

"ויהי בימי שפט השפטים" חז"ל הדגישו כי הצרוף "ויהי בימי" מופיע במקרא חמש פעמים ובכל אחת מהן מסופר על צרה.

- 1) ויהי בימי אמרפל (בר' יד א) – מלחמה בימי אמרפל.
 - 2) ויהי בימי אחז בן יותם בן עזיהו מלך יהודה (יש' ז א) – תיאור אויבי ישראל בימי אחז, מלחמת בעלי הברית רצין מלך ארם דמשק ופקח מלך ישראל באחז מלך יהודה.
 - 3) ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה (יר' א ג) – שלוש שנות מלכותו הראשונות של יהויקים עמדו בסימן השעבוד למצרים שהחזיקו בכל עבר הנהר והתמודדו עם צבאות בבל באזורי נהר פרת. בשנתו הרביעית של יהויקים חל שינוי במעמדן המדיני של סוריה וארץ ישראל, לאחר ההתמודדות המכרעת בין צבאות בבל בפקודו של נבוכדראצר לבין צבאותיו של פרעה נכו מלך מצרים. באחד ממסעותיו הראשונים של נבוכדראצר לא"י הביא עמו בני ערובה מיהודה לבבל והיא הייתה ראשיתה של גלות בבל.
 - 4) ויהי בימי שפט השפטים (רות א א) – הרעב בימי שפוט השופטים.
 - 5) ויהי בימי אחשורוש (מגילת אסתר א א) – גזרות השמד בימי אחשורוש.
- "וילך איש" – איש במקומות רבים במקרא הכוונה אדם גדול וחשוב או עשיר. לפי מסכת יומא א ג נהגו לקרוא לכהן הגדול "אישי" ואומרים לו אישי כהן גדול, קרא אתה בפיך.

משמ"א כב ג-ד אנו למדים שדוד והוריו קשורים היו בצורה כלשהי למואב. דוד שולח את הוריו אל מלך מואב בברחו מפני שאול: "וילך דוד משם מצפה מואב, ויאמר אל מלך מואב: יצא נא אבי ואמי אתכם עד אשר אדע מה יעשה לי אלקים". "וינחם את פני מלך מואב וישבו עמו כל ימי היות דוד במצודה". יכול להיות שדוד סמך על מלך מואב כי רות הייתה מואבייה. **בית לחם** – מקום ההתרחשות הוא בית לחם ששם גדל לימים דוד במשפחת ישי אביו (שמ"א טז א ואילך; מיכה ה א). בית לחם הייתה נקראת תחילה בשם אפרת ואח"כ ניתן לה השם בית לחם. "ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם" (בר' מח ז). "מבית לחם יהודה" – להבדילה מעיר בית לחם אשר בצפון בגליל בנחלת זבולון (יהושע יט טו).

יש ניגוד במילים "רעב בארץ" והעיר "בית לחם" שרומז על פוריות המקום.

ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו מחלון וכליון, אפרתים מבית לחם יהודה, ויבאו שדי מואב ויהיו שם.

כמעט לכל גיבורי המגילה שמות סמליים:

אלימלך – שהיה אומר אלי תבוא מלכות (רות רבה ב).

נעמי – שראשיתה וסופה בנועם. על פי המדרש רות רבה ב, שהיו מעשיה נאים ונעימים. רות – רעות, יש שטענו שהשם תוצאה של קונטרקציה (צמצום, כיווץ) הע' בדומה לא' נבלעת לעתים בעברית לאחר ר' שוואית.

רות – שיצא ממנה דוד שריווהו לקב"ה בשירות ותשבחות (ב"ב יד ע"ב).

ערפה – שהפנתה עורף לחמותה.

מחלון וכליון – שחלו וכלו מן העולם אפילו ילדים לא הותרו.

מחלון זכה שהוקם שמו על נחלתו, יש רמז על כך בשמו מחלון מלשון מחילה, שנמחלו עוונותיו ונותר לו זכר.

לפי הגמרא (מסכת בבא בתרא דף צא ע"ב) שמותם האמתיים היו יואש ושרף. "ויואש ושרף אשר בעלו למואב" (דה"א ד כב). יש המפרשים "בעלו" – התחתנו. יואש ושרף הם מחלון וכליון אשר נשאו את ערפה ואת רות המואביות.

המשפחה הייתה מהמיוחסות שבשבט יהודה שנקראו אפרתים. אשת כלב שהייתה אישה חשובה נקראה אפרת. חלק מבניה ישבו בבית לחם.

אפרתה השם הקדום של בית לחם (בר' לה יט; מח ז). "ועשה חיל באפרתה" (ד יא), "בית לחם אפרתה" (מיכה ה א). אפרתה מלשון פוריות על דרך מדרש שמו של אפרים "כי הפרני אלקים בארץ עניי" (בר' מא נב). גם השם בית לחם מקום עתיר שדות "ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן" (יש' ל כג).

יכול להיות שאשת כלב נקראה על שם המקום. אפרת מוזכרת במקרא כאשת כלב בן חצרון משבט יהודה. חצרון היה בנו של פרץ בנם של יהודה ותמר. מסופר עליה שילדה את חור, וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל (דה"א פרק ב פס' יח-כ). בצלאל עשה את כל מלאכת המשכן במדבר סיני (שמות לו א-ב) (שמי' לח כב) (דה"ב א ה).

לפי רות רבה חז"ל פירשו אפרתים – אצילים, בני שלטון, בני מלכים, ואמרו שכל נשיא וגדול שעמד בישראל נקרא שמו אפרת. ייתכן שמקורו במילה אפיריון – כתר.

המשפחה מבית לחם יהודה עשתה דרכה למואב עקב הרעב שהיה בארץ. ארץ מואב הייתה בדרום עבר הירדן המזרחי קרוב ליהודה. הרי מואב גבוהים בהרבה מהרי יהודה ויורדים עליהם גשמים רבים יותר ולפיכך ייתכן רעב בבית לחם יהודה ולחם בשדה מואב.

וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה.

חז"ל דרשו את מעשה אלימלך לגנאי ואמרו שאלימלך גדול הדור היה, והיה עשיר ועזב את הארץ מחמת קמצנותו שלא רצה לפרנס עניים (ילקוט שמעוני רות רמז תקצח). זו הסיבה לגורלה המר של משפחתו בכנע.

"איש נעמי" אין איש מת אלא לאשתו (סנהדרין כב ע"ב). מות אלימלך היה אסון כבד לנעמי, במותו נשארה אלמנה מחוסרת מגן.

וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות, וישבו שם כעשר שנים.

גם אחר מות אישה לא חזרה נעמי לארצה ונשארה בשדי מואב עם שני בניה שנשארו נשים מואביות. מחלון את רות (ד י) וכליון את ערפה. הבנים חטאו הם נשאו נשים מואביות שלא גיירו אותן (תנחומא בהר ג).

"וישאו להן נשים" – נשיאת אישה נמצא רק בעזרא ובדברי הימים:

"כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם" עזרא ט ב.

"וימת אלעזר ולא היו לו בנים כי אם בנות וישאום בני קיש אחיהם" דבה"א כג כב.

בבראשית כח ב כתוב: "וקח לך משם אשה".

בדברים כד ה כתוב: "כי יקח איש אשה חדשה".

בדברים כה ה: "ולקחה לו לאשה".

בשופטים יד ב: "קחו אותה לי לאשה".

וימתו גם שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה.

שניהם מתו עריריים. אפשר לראות באסונות שבאו על משפחת אלימלך עונש על השתקעות המשפחה במואב ועל נישואי התערובת.

ותקם היא וכלתיה ותשב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב, כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם.

קשים היו לנעמי חיי הבדידות בארץ נוכרייה, עם כל זאת לא הייתה חוזרת אל מולדתה לולא פסק הרעב.

נעמי שמעה כי פקד ה' את עמו, בעבור העם שהטיבו את מעשיהם והיו ראויים לפקידה ולכן לא יישאו עוד חרפת רעב. לפי המדרש שמעה מרוכלים המחזרים בעיירות. געגועיה אל עמה ומולדתה גברו והיא החליטה לשוב ליהודה.

נעמי חשבה שכלותיה רצו רק ללוותה עד ארץ יהודה ומשם ישובו לארץ מואב.

ותצא מן המקום אשר היתה שמה ושתי כלותיה עמה, ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה. הלכו עמה עד הגבול שבין מואב ליהודה.

ותאמר נעמי לשתי כלתיה: לכנה שבנה אשה לבית אמה, יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי.

כאשר הגיעו עד הגבול נעמי אמרה לכלותיה: "לכנה שבנה אשה לבית אמה". נעמי ידעה שיד ה' לא תקצר מהיטיב עמהן גם בהיותם בגבולות ארצם. נעמי הביעה את תודתה וברכה אותן שה' יעשה אתן חסד כאשר הן עשו חסד ביחס הכבוד והחיבה שנתנו לבעליהן ולה.

יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה, ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה.

נעמי מאחלת להן שתינשאנה שוב ותמצאנה נחת רוח בבית בעליהן. הן היו אהובות על נעמי ואושרן היה יקר לה. נשיקה זו הייתה בעיני נעמי חותם הפרידה והיא פונה ללכת לדרכה, אבל כלותיה ממאנות לעזבה.

ותאמרנה לה כי אתך נשוב לעמך.

באהבתן ונאמנותן לחמותן הן נכונות לעזוב את משפחתן את מולדתן ובלבד שלא לעזוב את חמותן בבדידותה.

ותאמר נעמי: שבנה בנתי, למה תלכנה עמי? העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים?

נעמי אינה רוצה שיקריבו קרבן גדול כזה. מה שתוכלנה למצוא על נקלה במולדתן לא תוכלנה למצוא בארץ יהודה הזרה להן. אין להן כל תקווה בארץ הזרה.

שבנה בנתי, לכן, כי זקנתי מהיות לאיש, כי אמרתי יש לי תקוה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים.

וגם אם נניח שבילילה הזה אנשא ואחר כך אלד.

הלהן תשברנה עד אשר יגדלו? הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש? אל בנתי, כי מר לי מאד מכם, כי יצאה בי יד ה'.

התחכינה להם? האם תשבנה עגונות, תמנענה מלהינשא. אל תלכנה אתי. גורלכן גורם לי צער וחייכן העגומים ביהודה יסיפו יגון על יגוני. אף על פי שכולנו אלמנות צרתי גדולה מצרתכן, כי אתן עדיין צעירות ותוכלנה להינשא שוב, מכיוון שפגעה בי יד ה' אין סיבה שגם אתם תסבולנה מצרתי.

ותשנה קולן ותבכינה עוד, ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה.

ותבכינה עוד פעם. דברי נעמי הוכיחו לערפה כי כדאי לה לשוב לבית אביה, והיא ניאותר לשוב לארץ מולדתה. ותישק לחמותה נשיקת פרידה. היא עשתה מה שהייתה עושה כל אישה הדואגת לעתידה, ובזה בולט יותר אומץ רוחה, אהבתה ואמונתה הרבה של רות לחמותה. רות אמיצה דבקה בנעמי ולא רצתה להיפרד ממנה.

ותאמר: הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה, שובי אחרי יבמתך.

נעמי דיברה לפי מחשבתם של המואבים עובדי האלילים שהעוזב את עמו יוצא משליטתו של אלוהי העם. כפי שמצאנו בשמואל א' כו יט: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר: לך עבד אלהים אחרים". ותאמר נעמי: בשובה של גיסתך ערפה אל ארצה ומשפחתה שבה גם אל אלהיה. שובי גם את כשם ששבה יבמתך. (יבמתך – אשת אחי הבעל שנקרא יבם ואשתו יבמה).

ותאמר רות: אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך, כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תלוני אלין, עמך עמי ואלקיך אלקי.

רות נשאת נאמנה לחמותה אפילו אחרי מות אישה. היא אוהבת את חמותה ולאהבה זו היא מקריבה הכול את אהבתה להוריה ואת התקווה לחיים נעימים. היא מבקשת מנעמי שלא תפציר בה לעזבה. היא עומדת על דעתה להצטרף אל עמה של נעמי ולקבל על עצמה את מרות אלוהי נעמי ועול מצוותיו.

באשר תמותי אמות ושם אקבר, כה יעשה ה' לי וכה יסיף כי המות יפריד ביני ובינך.

כדי להראות את דבקותה באלוהי נעמי היא נשבעת בשם ה' כי רק המוות יפריד ביניהן. נחושה בהחלטתה לחיות כל חייה יחד עם חמותה ולא לעזבה עד יום מותה.

ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.

ותרא נעמי כי רות עומדת על דעתה בכל תוקף, היא חדלה לשדל אותה שתעזוב אותה ותשוב למואב. את מעשיה של רות שעזבה את הוריה ומולדתה והלכה אל עם אשר לא ידעה תמול שלשום (ב יא) אפשר לדמות למעשה אברהם (בר' יב א; כד ז).

**ותלכנה שתיהם עד באנה בית לחם, ויהי כבאנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה:
הזאת נעמי?**

ותלכנה שתיהם – בלב אחד כי דבקו זו בזו ורש"י אומר בשם ר' אבהו: בוא וראה כמה חביבים הגרים לפני הקב"ה כיוון שנתנה דעתה להתגייר השווה אותה הכתוב לנעמי.

כאשר שבה נעמי לבית לחם לאחר שנעדרה ממנה עשר שנים יוצאות לקראתה נשות בית לחם ומביעות השתוממותן על מראה האומלל. "ותהם כל העיר עליהן" להדגיש שרבים בעיקר רבות יצאו לקראתן. נעמי הייתה לשיחת היום בפי כל מכרותיה, הם קיבלו את פניה בקריאות תמיהה "הזאת נעמי?" מי יאמין שאישה זקנה ורצוצה היא נעמי הצעירה והמאושרת שעזבה את העיר עם אישה ובניה לפני עשר שנים. חז"ל פירשו לפי רות רבה את משמעות התמיהה בדברי נשות העיר "הזאת נעמי" שמעשיה נאים ונעימים, לשעבר מהלכת באסקפטיאות (עגלות צב ויש אומרים מנעלים) שלה ועכשיו מהלכת יחפה. לשעבר הייתה מתכסה בבגדי מילתין (בגדי משי) ועכשיו מתכסה בגדי סמרטוטין, לשעבר היו פניה מאדימות מכוח מאכל ומשתה ועכשיו פניה מוריקות מן רעבון.

ותאמר אליהן: אל תקראנה לי נעמי, קראן לי מרא, כי המר שדי לי מאד.

מצבה של נעמי עגום, היא שבה ארצה ריקם וללא צאצא, אלמנה מאישה ושכולה משני בניה, מהעושר הגדול ירדה אל העוני והשפלות. היא עונה לנשות בית לחם אין השם נעמי המביע נעימות ואושר מתאים למצבי כיום, קראן לי מרא שם המביע מרירות וצער, כי היא אישה מרת נפש "כי המר שדי לי מאד", כך אמר גם איוב "ושדי המר נפשי" (איוב כז ב).

אני מלאה הלכתי וריקם השבני ה', למה תקראנה לי נעמי? וה' ענה בי ושדי הרע לי.
מלאה הלכתי בבני משפחה ובממון, עשירה בנפשות יקרות לי וברכוש, וחזרתי בחוסר כול.
ה' העיד בי את חטאתי בפורענות שהביא עלי.

**ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב, והמה באו בית לחם בתחלת קציר
שערים.**

נעמי ורות באו לבית לחם בתחילת קציר השעורים.

פרק ב / ברוריה בן-דוד (וייס)

ולנעמי מודע לאישה, איש גבור חיל ממשפחת אלימלך ושמו בעז.

לנעמי היה קרוב משפחה מצד אישה אלימלך ושמו בעז. בעז היה איש גיבור חיל מבית לחם יהודה, בן שלמא או שלמון שהתייחס על נחשון בן עמינדב נשיא יהודה (רות ד כ-כא; דה"א ב י-יא).

לפי דה"א ב נא, נד היה שלמא אבי בית לחם כלומר, נחשב למייסד היישוב.

בעז היה איש גיבור חיל, איש נכבד, נשוא פנים, עשיר וגם ישר והגון (בר' מז ו; מ"א א נב). לפי מסורת חז"ל בעז הוא השופט אבצן (שופ' יב ח-י).

בעז היה גיבור חיל, רות הייתה אשת חיל "כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את" (ג יא), "אשת חיל מי ימצא" (משלי לא י), מצטיינת בחריצותה, טובה, נבונה ובזכות אלה היא עושה חיל. רות האישה היחידה במקרא שזכתה לכינוי זה.

ותאמר רות המואביה אל נעמי: אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו. ותאמר לה: לכי בתי.

יכול להיות שהכתוב הדגיש "מואביה" לרמוז שהיא גרה ולפיכך היא זכאית ללקט ככתוב בויקרא כג כב "לעני ולגר תעזב אתם".

בגלל מצבה העגום של נעמי ששבה ארצה ריקם בחוסר כול ובלי כל מקור מחיה, והיא זקנה וחלשה, החליטה רות ללכת ולמצוא מחיה לה ולחמותה. היא לא חפצה שחמותה תלך עמה, יהיה זה בזיון וכלימה לאחר שנודעה בעיר כגברת ועשירה.

רות מציעה לחמותה כי תמצאנה את פרנסתן בלקט שלפי התורה (ויק' יט ט-י ועוד) מיועד לעניים. היא מבקשת רשות מחמותה ללכת ללקט, כאמור היה זה ימי תחילת הקציר (א כב).

"ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך לקצר. ולקט קצירך לא תלקט... לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא יט ט-י).

"כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה, לא תשוב לקחתו, לגר, ליתום ולאלמנה יהיה" (דב' כד יט).

ספר דברים מדגיש את זכות הגר, היתום והאלמנה בעוד ספר ויקרא מזכיר רק את העני והגר, ואף על פי שהלקט לעניים מן התורה, הדבר תלוי ברצונו של בעל השדה שלא הכול נותנים אותם בפנים שוחקות, על כן אמרה רות "אחר אשר אמצא חן בעיניו" אלך אחר הקוצר שאמצא חן בעיניו ולא יגער בי. נעמי קוראת לרות דרך חיבה בתי ונענית לבקשתה ללכת ללקט.

ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקוצרים, ויקר מקרה חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך.

רות הולכת ללקט בשדות בית לחם ונקלעת לשדהו של בעז קרוב משפחה של אלימלך חמיה כביכול בדרך מקרה. לפי השתלשלות העניינים שהביאה להולדת דוד אנו יודעים כי יד ההשגחה הייתה בדבר. כשם שהפגישה של עבד אברהם עם רבקה הוגדרה כמקרה (בר' כד יב) ומקרה זה היה גורלי בתולדות ישראל.

והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים: ה' עמכם, ויאמרו לו: יברכך ה'.

אין לדעת אם בעז נהג לבוא בכל יום מימי הקציר לשדהו או שהיה זה מקרה שבא באותו יום ובאותה שעה שהייתה רות בשדה.

ה' עמכם – נוסח ברכה מקובל בעם, כך ברך מלאך ה' את גדעון: "ה' עמך גבור החיל" (שופ' ו יב).

הקוצרים ענו: יברכך ה'. "ברכת ה' אליכם" זהו נוסח של ברכה שהיו העוברים והשבים מברכים את העוסקים בעבודת האדמה כפי שכתוב בתהילים קכט ח "ברכת ה' אליכם, ברכנו אתכם בשם ה'".

הברכה והתשובה מציינות את היחס היפה שבין בעז לקוצרים, לפועליו ולעובדיו. חז"ל אמרו שבעז ובית דינו התקינו לשאול בשם ה' (רות רבה ד ה; סוף מסכת ברכות ועוד).

ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים: למי הנערה הזאת?

בעז שאל את נערו שהשגיח על הקוצרים "למי הנערה הזאת?" אולי משום שמשכה את עיניו בגלל המראה היפה. חז"ל הפליגו בתיאור צדקנותה ובעיקר צניעותה של רות וזה מה שמשך אליה את תשומת לבו של בעז (שבת קי"ג ע"ב ועוד). לדבריהם בעז ראה שנוהגת כהלכה, שני שיבולים לוקטת, שלושה שיבולים אינה לוקטת. לפי ההלכה שלושה שיבולים אינן לקט.

לפי רות רבה – שיבולים ששכחו הקוצרים היא לוקטת כשהיא עומדת, ושיבולים שנפלו מהקוצרים היא לוקטת בישיבה ולא בכריעה משום צניעות.

ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר: נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדי מואב. יש שפירשו תשובתו של הנער לגנאי, נערה מואבייה היא ואין אני מכיר אותה. ויש שפירשו לשבח אמנם היא באה ממואב והיא לוקחת מהלקט גם בשביל נעמי.

ותאמר: אלקטה נא ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים, ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה, זה שבתה הבית מעט.

הנער מוסיף ומספר כי רות ביקשה רשות ללקט, אולי סיפר זאת כדי להלל את התנהגותה. רות ביקשה ממנו רשות ללקט למרות שזכאית לכך מה שעניים אחרים אינם עושים. הנער מהלל את חריצותה. רק עכשיו ישבה לנוח מעט בבית, כנראה הכוונה לסוכה שהקימו בשדה לקוצרים כדי שיוכלו לאכול ולנוח בה. "זה שבתה הבית מעט", יושבת היא בבית רק מעט, כי עסוקה היא כל היום בליקוט בשדה.

ויאמר בעז אל רות: הלוא שמעת בתי, אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדבקין עם נערת.

בעז שמע כבר על שיבת נעמי וכלתה, עתה נזדמן לו לראותה. הוא פונה אליה בחיבה אבהית ומכאן שהיה קשיש ממנה. בעז אומר לרות שלא תלך ללקט בשדה אחר. בשדה עבדו שתי קבוצות אחת של קוצרים ואחת של קוצרות, בעז יעץ לרות ללכת אחרי הקוצרות.

עיניך בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן, הלוא צויתי את הנערים לבלתי נגעך, וצמת והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון הנערים.

אחרי שבעז יעץ לרות ללכת אחרי הקוצרות הוא אומר לה שימי לב באיזה שדה הן קוצרות. בעז מגלה יחס לבבי לרות, כשנודע זהותה לבעז הוא מצווה לקוצרים לנהוג עמה באדיבות. הוא דואג שלא תסבול צמא בחום ימי הקציר. "וצמת והלכת אל הכלים ושתית" כאשר תצמאי תלכי אל כלי המים המוכנים בשדה בשביל הקוצרים, ושתית מאותם המים אשר ישאבון הנערים שלא תתייגעי לשאוב מים בעצמך.

ותפל על פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו: מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה? הפגישה הראשונה בין בעז ורות נפתחת בנפילת רות על פניה והשתחוותה כדרך הכנעה לפני נכבד ומושל. רות התפלאה על יחסו האדיב של בעז. לא זו בלבד שאינך מכיר אותי, אני בכלל נוכרייה, אינני בת עמך.

ויען בעז ויאמר לה: הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום.
הוגד לי מה שעשית עם חמותך על גודל הוויתור שוויתרת למענה. רמז לה שהוא יודע על דבקותה באלוהי ישראל, לכן אינו רואה בה נוכרייה אלא בת ישראל.

ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל אשר בת לחסות תחת כנפיו.
ה' הוא הגומל, הוא דיין אלמנות ומגן לכל גר וחלש. רות ראויה לתהילה על בואה לחסות תחת כנפי אלוקי ישראל ועל זה אין אדם יכול לגמול לה אלא ה' לבדו. ה' יגמול לה כגודל המעשה הטוב שעשתה כשבאה לחסות תחת כנפיו.
"לחסות תחת כנפיו":

בשירת האזינו בדברים לב יא כתוב: "כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו".
בתהילים לו ח: "מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בצל כנפיק יחסיון".
בתהילים צא ד: "באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה".

ותאמר: אמצא חן בעינך, אדני, כי נחמתני וכי דברת על לב שפחתך, ואנכי לא אהיה כאחת שפחתיך.
רואה אני שמצאתי חן בעינך זה ביטוי של הכרת טובה, אף על פי שאינני ראויה להיחשב כאחת שפחותיך, שהן בנות ישראל. במשפט זה ענוותנותה של רות באה לביטוי.
רגשי תודה מביעה רות בביטוי: "אמצא חן בעינך". ביטוי אופייני בספר בראשית (לג ח; מז כה) ובספר שמואל (שמ"א א יח; שמ"ב טז ד).

ויאמר לה בעז לעת האכל: גשי הלבם ואכלת מן הלחם וטבלת פתך בחמץ, ותשב מצד הקצרים ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותתר.
בפס' ט דואג בעז לשתיית מים בשעה ששהא רות צמאה. בפסוק זה מדבר הוא על אוכל. כשיגיע הזמן שבו הקוצרים יושבים לאכול, גשי ואכלי גם את אתם וטבלת פתך בחומץ. כנראה עיקר סעודתם הייתה פת טבולה בחומץ.
רות ישבה לצד הקוצרים ולא עמם מתוך ענוה וצניעות. בעז הושיט לה שיכולים קלויות היא אכלה שבעה וגם הותירה כנראה בשביל נעמי.

ותקם ללקט ויצו בעז את נעריו לאמר: גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוהו. בעת תחילת העבודה לאחר הפסקת האוכל הזהיר בעז שנית את הקוצרים שלא יכלימוהו וירשו לה ללקט מלבד השיבולים הנופלות מיד הקוצרים גם את השיבולים הבודדות שבין העומרים.

וגם של תשלו לה מן הצבתים, ועזבתם ולקטה ולא תגערו בה. בעז מרשה לרות ללקט גם מן הצבטים – קבוצות שיבולים שעדיין לא נקשרו לעומרים. בעז מבקש מן הקוצרים הניחו לה שתלקט ואל תגערו בה.

כך דואג בעז שלא יפגעו ברות:
בפס' ט מבקש בעז שלא יגעו בה לרעה.
בפס' טו ביקש בעז שלא יכלימוהו.
פסוק טז שלא יגערו בה.

ותלקט בשדה עד הערב ותחבט את אשר לקטה, ויהי כאיפה שערים. חבטה במטה – הוציאה את הגרגרים מן השיבולים ע"י הכאה במטה. "במטה יחבט קצח" (ישעיהו כח כז), "וגדעון בנו חבט חטים בגת" (שופ' ו יא). כאיפה – האיפה היא עשרה עומרים. "והעמר עשירית האיפה הוא" (שמו' טז לו). העומר היה מזון לאדם ליום אחד. רות לקטה ביום אחד מזון לעשרה ימים, כמות מספקת לחמישה ימים לשתי נשים.

ותשא ותבוא העיר ותרא חמותה את אשר לקטה, ותוצא ותתן לה את אשר הותרה משבעה. יכול להיות שחמותה חתה לה בשער העיר. רות נתנה לחמותה את אשר הותרה מארוחתה ככתוב בפס' יד: "ותאכל ותשבע ותתר".

ותאמר לה חמותה: איפה לקטת היום ואנה עשית? יהי מכירך ברוך, ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו ותאמר: שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעז.

לפי כמות הלקט הבינה נעמי כי בעל השדה נהג ברות בנדיבות. נעמי שואלת את רות איפה לקטה. נעמי ברכה את בעל השדה בלי לדעת מי הוא. לאחר שסיימה רות לתאר לחמותה את בעל השדה אמרה את שמו.

ותאמר נעמי לכלתה: ברוך הוא לה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים, ותאמר לה נעמי: קרוב לנו האיש מגאלנו הוא.

נעמי ברכה אותו שנית כשהתברר לה מי הוא.

פגישת רות ובעז דומה למסופר על אירוסי רבקה בר' כד, מדובר בזיווג העתידי להכריע לגבי הגשמתו של הייעוד הלאומי. בשני המקרים אנו למדים כי מה שבעיני האדם מקרה, היה אמצעי חשוב לתכניתה של ההשגחה. רות נקלעה לחלקת בעז כביכול בדרך מקרה (ב ג), אבל מתוך השתלשלות העניינים הביאה להולדת דוד. הפגישה של עבד אברהם לפי חז"ל בר"ר נט הוא דמשק אליעזר ("עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו" כד ב) עם רבקה אף היא הוגדרה כמקרה (בר' כד יב) ומקרה זה היה גורלי בתולדות ישראל.

"ויאמר: ה' אלקי אדני אברהם הקרה נא לפני היום" (בר' כד יב-יד).

בפרקנו "ויקר מקרה חלקת השדה לבעז" פס' ג.

רבקה ורות אינן ידועות בתחילה בשמותן.

אליעזר שואל: "בת מי את?" (בר' כד מז)

בעז שואל: "למי הנערה הזאת?" (פס' ה).

הברכה שמברכת נעמי לאחר שנודע לה מי האיש שרות הזדמנה לשדהו:

"ברוך הוא לה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים" (ב כ).

דומה לברכה שברך עבד אברהם לאחר שנודע לו מי הבת שנקתה לפניו ליד הבאר:

"ברוך ה' אלקי אדני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני" (בר' כד כז).

יש לציין שהלשון אשר לא עזב חסדו אינה מצויה במקום אחר במקרא.

נעמי רואה במקרה שארע לרות אות שה' לא הסיר חסדו ממשפחת אלימלך, מהחיים נעמי ורות ומהמתים מחלון וכליון.

נעמי רומזת לאפשרות שבעז יישא את רות ויקים בזה את שם המת. שאר בשר הוא לנו, אחד מקרובינו שעליו מוטלת מצוות הגאולה, לגאול רכוש של קרוב שאולצו למכרו מחמת דחקם (ויק' כה כה).

ותאמר רות המואביה: גם כי אמר אלי, עם הנערים אשר לי תדבקין עד אם כלו את כל הקציר אשר לי.

נוסף על מה שעשה לי בעז עד כה, הוא הזמין אותי לימים הבאים. מדבריו של בעז שלא תלך ללקט בשדה אחר הסיקה רות שרצונו כי תלקט בשדהו עד סוף עונת הקציר.

ותאמר נעמי אל רות כלתה: טוב בתי כי תצאי עם נערותיו ולא יפגעו בך בשדה אחר. נעמי מייעצת לרות לעשות כדברי בעז ולהוסיף ללקט בשדה יחד עם נערותיו, כדי שלא יקרה שבבואה לשדה אחר יפגעו בה הקוצרים.

ותדבק בנערות בעז ללקט עד כלות קציר השערים וקציר החטים, ותשב את חמותה. רות עשתה כדברי נעמי.

לבעז היו בשדה גם חטים. קציר החטים מתחיל סמוך לשבועות. מראשית קציר השעורים עד סוף קציר החטים עוברים שלושה חדשים (רות רבה ה' א). שלושה חודשים ממתינים עד שנותנים רשות לגיורת להינשא. כתום עונת קציר השעורים והחטים ישבה רות בבית עם נעמי.

פרק ג / ברוריה בן-דוד (וייס)

ותאמר לה נעמי חמותה: בתי, הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך.

יחסו של בעז עורר בלבה של נעמי רעיון כי בעז יישא את רות לאישה והחליטה להוציא את הרעיון הזה לפועל. מנהג היה שההורים דואגים לנישואי בניהם ובנותיהם. אברהם שלח את אליעזר זקן ביתו לקחת אישה לבנו (בראשית כד). שמשון אמר לאביו ולאמו: "אשה ראיתי בתמנתה... ועתה קחו אותה לי לאשה" (שופ' יד ב). נעמי ממלאה את מקום הורי רות ועליה לדאוג לעתידה.

נעמי אמרה לרות אבקש לך מנוח אשר ייטב לך, אבקש בשבילך מקום מנוחה הכוונה לנישואים שבהם מוצאת אישה מנוחה בבית אישה (א ט) כלומר, חיים של נוחות למען ייטב לך.

ועתה הלא בעז מדעתנו, אשר היית את נערותי, הנה הוא זרה את גרן השערים הלילה.

עכשיו לאחר שכלה הקציר בעז קרוב משפחתנו אשר היית בשדהו יחד עם נערותי, יזרה בלילה את תבואתו בגורן. כלומר, יבוא לגורן לפזר את המוץ ולהבדילו מן הגרגרים. זמנה של עבודה זאת בלילה מפני שבלילה נושבת רוח ים קרירה הנושאת את המוץ וגם מנעימה את העבודה. אחרי העבודה הזאת אוכלים הפועלים ואחר הולכים לבתיהם. בעז בעל הגורן נשאר ללון לבדו בגורן כדי לשמור עליה.

ורחצת וסכת ושמת שמלתך עליך וירדת הגרן, אל תודעי לאיש עד כלתו לאכול ולשתות.

ככלות הקציר יזמה נעמי להשיא את רות לבעז ולכן שלחה אותה אל הגורן שישן שם. נעמי אומרת לרות: תתקשטי ככלה תסוכי בשרך בשמן בשמים ושמת שמלתך לפי רש"י בגדי שבת.

ביחזקאל טז ט כתוב: "וארחצך במים, ואשטף דמייך מעליך, ואסכך בשמן" מדובר בכלה הנכנסת לחופה ומשם למדים שהרחיצה היא גם להתקדשות מטומאה.

"וירדת הגרן", בית לחם שוכנת במקום גבוה על ראש הגבעה והגורן היה במורד או בעמק. נעמי אומרת לרות: אל ייוודע לבעז שאת נמצאת בשדה עד שיסיים את פת ערבית וישכב לישון בגורן.

ויהי בשכבו וידעת את המקום אשר ישכב ובאת וגלית מרגלתיו ושכבת, והוא יגיד לך את אשר תעשין.

לאחר שבעז יאכל וישתה הוא ילך לשכב, נעמי אומרת לרות שימי לב למקום אשר בו ישכב תסירי את השמיכה מצד רגליו ותשכבי שם. כמוכן שמה נעמי בפי רות מה תאמר לבעז (פס' ט). כוונתה של נעמי שרות תלך בדרך תחבולה אל בעז כדי שיפרוש עליה כנפיו וישאנה לאישה. המעשים שתעשה רות יעוררו את בעז לדבר על קשריהם.

לפי דין תורה חלה חובת הייבום רק על אחיו של המת ולא על קרובים. הצעה זו יסודה במנהג הייבום לא כפי שכתוב בספר דברים בין אחים היושבים יחדיו (כה-י). אחים "שישבו יחדיו" לדעת חז"ל ישיבה כלומר הויה אחת בעולם. לפי מגילת רות הקרוב ביותר למת יישא את אשתו ויירש את נחלתו, והבן שתלד יחשב לבן המת. גם הנחלה תקרא על שם המת ככתוב: "להקים שם המת על נחלתו" (ד ה).

אם אחד מבני המשפחה אנוס יהיה למכור חלק של נחלת אחוזתו החובה הייתה על הקרוב ביותר לקנותו, ואם מכר את האחוזתו לאחר על הקרוב לגאול את האחוזתו מן הקונה הזר (ויקרא כה כה).

חנמאל בן שלם דודו של ירמיהו ביקש מירמיהו "קנה לך את שדי אשר בענתות, כי לך משפט הגאלה לקנות" (ירמיהו לב ז).

על ירמיהו מוטלת מצוות הגאולה לבל יעבור השדה למשפחה אחרת (ויק' כה מח-מט). הערה: דודו של ירמיהו היה שלום וחנומאל מכונה בן דודי (יר' לב ח).

ותאמר אליה: כל אשר תאמרי אעשה.

רות לא הייתה מעזה לעלות על דעתה לעשות מעשה נועז כזה היא ממלאה את בקשת חמותה.

ותרד הגרן ותעש ככל אשר צותה חמותה.

ויאכל בעז וישת וייטב לבו ויבא לשכב בקצה הערמה ותבא בלט ותגל מרגלתיו ותשכב. עם תום הזרייה בגורן רוחו של בעז הייתה טובה עליו הוא ערך את משכבו בקצה ערמת התבואה. רות באה בשקט כדי שבעז לא יתעורר הסירה את הכיסוי ושכבה על ידו.

ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת, והנה אשה שכבת מרגלתיו.

בחצות הרגיש בעז שמישהו שוכב למרגלותיו, מכיוון שלא ידע מי הוא השוכב "ויחרד" התפתל, זע ממקומו, התכופף לראות ונוכח לדעת שאישה שוכבת מרגלותיו.

ויאמר מי את? ותאמר: אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על אמתך, כי גאל אתה.

בחשכת הלילה לא הכיר בעז את רות. אנכי אמתך אמרה לו, לא כפי שכנתה עצמה "כי דברת על לב שפחתך" (ב יג) אמה כינוי מכובד יותר משפחה.

"ופרשת כנפך על אמתך" בהשאלה: לנישואי אישה שהאיש לוקח תחת חסותו. מנהג היה שהחתן פורש כנף בגדו על ראש הכלה כדי שהיא תהיה עתה חלק ממנו. כפי שכתוב ביחזקאל טז ח "ואפרש כנפי עליך... ואבוא בברית אתך... ותהיי לי" הכוונה לברית הנישואין. הסיבה לבקשתה של רות "כי גאל אתה" ועליך החובה לקחת אותי לאישה כפי שאמרה לה נעמי "קרוב לנו האיש מגאלנו הוא" (ב כ).

ויאמר: ברוכה את לה' בתי, היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר.

בהבעת רצונך להינשא לאחד מקרובי בעלך למען לא יימחה שמו מישראל, את עושה מעשה חסד גדול מהמעשה הראשון שלא עזבת את חמותך, בפנייתך אליו שיישאנה לאישה ראה בעז מעשה חסד שמקורו באהבה לבעלה המת ולנעמי חמותה. בעז היה גדול בשנים מרות הוא קורא לה בשם חיבה בתי. בעז בטוח שרות יכולה הייתה למצוא חן ולהינשא לאיש צעיר. אישה צעירה תבכר אפילו בחור דל על פני זקן ממנו. רות לא רצתה בחור עשיר, כוונתה הייתה לשם מצווה, לכבד את זכר בעלה כדי להקים לו שם בישראל.

ועתה בתי, אל תיראי, כל אשר תאמרי אעשה לך, כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את.

נעמי אמרה לרות: "והוא יגיד לך את אשר תעשין" (פס' ד). בעז מעודד את רות ומבטיח לה שאינה צריכה לדאוג אם ידחה את בקשתה לפי שעה. הוא יעשה את כל הדרוש שיהיה לה גואל. כל הבאים בשער העיר שהוא מרכז החיים הציבוריים יודעים כי אשת חיל היא. שם טוב יצא לה בבית לחם ובשערי העיר סיפרו תהילתה ככתוב במשלי לא לא "ויהללוה בשערים מעשיה". אשת חיל זו ראויה להיות לאישה "לאיש גיבור חיל" כפי שכינה הכתוב את בעז (ב א).

ועתה כי אמנם כי גאל אנכי וגם יש גאל קרוב ממני.

בעז אומר נכון, גואל אנכי, זכות הגואל וחובתו חלות על הקרוב ביותר. משפט הגאולה כמשפט הירושה (ויק' כה כה, מח-מט; במ' כז ד יא; יר' לב ח). יש קרוב לאלימלך יותר ממני. לפי חז"ל (ר"ר ו ב) לגואל קראו טוב והוא אחי אלימלך, אבל בעז היה בן שלמה או שלמון "ונחשון הוליד את שלמה ושלמון הוליד את בעז" (ד כ-כא). שלמון היה אחי אלימלך. כלומר, טוב היה אח של אלימלך ובעז בן אחיו לפי דעת ר' יהושע, לכן אין לבעז זכות לגאול אלא אם הגואל יסרב לעשות זאת.

ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך, טוב, יגאל, ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי, חי ה', שכבי עד הבקר.

בעז הבטיח לשאת את רות לאישה ע"פ משפט הגאולה אם יסרב הגואל הקרוב ממנו למלא את חובתו.

כדי שלא תלך לבדה בלילה בעז אמר לרות הישארי פה ללון הלילה. בבוקר אפגש עם הגואל ואברר עמו אם רוצה הוא לגאול טוב הדבר, כי זכותו ואף חובתו לגאול. יש הסוברים ששמו של הגואל היה טוב לפי מדרש תנחומא לויקרא. אם הגואל ימאן לגאול בגלל מצב משפחתי או בגלל שרות נוכרייה, אני אגאל אותך. כדי לחזק את הבטחתו מאשר בעז את ההבטחה בשבועה.

לפי מדרשי חז"ל בעז עמד הלילה הזה בניסיון קשה מניסיונו של יוסף הצדיק.

ותשכב מרגלותיו עד הבקר ותקם בטרם (בטרם) יכיר איש את רעהו ויאמר: אל יודע כי באה האשה הגרן.

בעז חשש פן ייודע דבר פגישתם בלילה, ולכן שלח אותה בטרם אור שלא יראוה בשובה אל חמותה.

ויאמר: הבי המטפחת אשר עליך ואחזי בה, ותאחז בה, וימד שש שערים וישת עליה ויבא העיר.

לרות לא היה כלי שאפשר לשים בו שעורים, כי לא חשבה להביא משהו מהגורן. לפני לכתה נתן לה בעז מתנה לאות שהוא נוטה לה חסד, לכן ביקש ממנה לתת את המטפחת אשר עליה. (המטפחות מזכרות בישעיהו ג כב בין מלבושי ציון ותכשיטיהן). בעז ביקש מרות להחזיק את המטפחת כדי שתוכל לשמש בית קבול לשעורים "וימד שש שערים" לא פרש הכתוב מה היא המידה. בעז מדד לה מטפחת מלאה שעורים שם את המטפחת על שכמה של רות. "ויבא העיר" להיפגש עם הגואל.

ותבוא אל חמותה ותאמר: מי את בתי? ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש.

יש המפרשים משפט זה כמשמעו, היה עוד לילה נעמי לא זיהתה את רות.

פירוש אחר "מי את?"

האמנם את היא בתי? לפי פירוש אחר איך את? מה תוצאות ביקורך. רות סיפרה כיצד התנהג איתה בעז.

ותאמר: שש השערים האלה נתן לי, כי אמר אל תבואי ריקם אל חמותך.

דברים אלה לא אמר בעז אבל רות אומרת אותם כדי להדגיש את יחסו הטוב של בעז.

ותאמר: שבי בתי עד אשר תדעין איך יפל דבר, כי לא ישקט האיש כי אם כלה הדבר היום.
נעמי אומרת לרות: תמתיני עד שתדעי מה תהיה פגישת בעז עם הגואל. לא תצטרכי לחכות
הרבה כי לא ישקוט האיש עד שייגמור את העניין עוד היום.

פרק ד / ברוריה בן-דוד (וייס)

ובעז עלה השער וישב שם, והנה הגאל עבר אשר דבר בעז ויאמר: סורה שבה פה לפני אלמני, ויסר וישב.

בעז עלה השער מן הגורן שבמורד העיר (על רות נאמר "ותרד הגרן" ג ו). בשער ישבו זקני העיר על פיהם נחרץ כל ריב ומשפט גם ענייני משפחה. ככתוב בדברים כה ז "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים". עתה בא בעז לשער העיר לסדר את דבר גאולת רות. בעז ידע שהגואל יעבור בבוקר דרך השער בלכתו לעבודה בשדה או שחזר מהגורן לאחר שהיה שם בלילה. בעז מזמין את הגואל לשבת לידו כי דבר לו אליו. חז"ל דרשו ששמו היה טוב (ג יג). הכתוב לא ראה צורך לקרוא בשמו של הגואל כנראה בגלל שלא הקים את שם המת.

ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר: שבו פה וישבו.

בגלל חשיבות העניין כוונתו הייתה לתת פרסום לתוצאות המשא ומתן בינו ובין הגואל. בהרבה מקומות במקרא זקני העיר הם שופטי העיר. זקני העיר ישתתפו בהנהגת העם ובצרכיו.

"ויהאמר ה' אל משה: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו, ולקחת אתם אל אהל מועד, והתיצבו שם עמך וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך" (במ' יא טז-יז).

פסוק זה הוא המקור לכך שברכת חתנים בעשרה (רות רבה ז ח). בעז התכוון בלקיחת עשרה הזקנים גם לטכס הגאולה וגם לנישואין. התאספות של עשרה אנשים משמעותה ציבור שלם והם מכונים מניין. חז"ל למדו מהפסוק "עד מתי לעדה הרעה הזאת" הכוונה למרגלים (במדבר יד כז), ש"עדה" היא עשרה אנשים (סנהדרין א, ו). בכמה מקומות במקורות מופיע שדברים שבקדושה נאמרים רק בעשרה (ברכות כא ב; מגילה כג ב).

ויאמר לגאל: חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי השבה משדה מואב. גאולת השדה הייתה קשורה עם הייבום של רות. יש המפרשים את המילה מכרה כמשמעו. נעמי חזרה לבית לחם ולא היה לה ממה להתפרנס לכן מכרה את חלקת השדה של אלימלך. יש המפרשים נעמי מבקשת למכור את חלקת השדה. "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו" (ויק' כה כה).

ואני אמרתי: אגלה אזנך לאמר: קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי, אם תגאל גאל, ואם לא יגאל הגידה לי ודע כי אין זולתך לגאל ואנכי אחריך, ויאמר: אנכי אגאל. בעז מודיע לגואל על המכירה. הקניין צריך להיעשות לפני עדים נגד העם היושבים שם ונגד הזקנים כדי לפרסם את הקנייה.

בעז אומר לגואל אתה הראשון למצווה זו, אם חפץ אתה לגאול גאל, ואם לא הגידה לי אחריך אני בסדר המקורבים לנעמי וחובת הגאולה מוטלת עליי. הגואל הסכים מיד לקנייה זו שבה יגדיל את נחלתו.

ויאמר בעז: ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת, קנית להקים שם המת על נחלתו.

כאן אין רק גאולת שדה אלא גם ייבום אשת המת. הגואל חייב לגאול גם את רות, לשאת אותה לאישה. מטרת הקניין היא להקים שם המת על נחלתו.

ויאמר הגאל: לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי, גאל לך אתה את גאלתי כי לא אוכל לגאל.

לתנאי זה לא רצה הגואל להסכים. הגואל הסכים לגאול את נחלת אלימלך אבל חזר בו משהודיעו בעז שעם קניית השדה חייב הוא לקחת גם את רות לאישה ולהקים שם המת על נחלתו. אם יישא את רות ישחית את נחלתו. אם יהיו לו בנים ממנה יקטן בירושה חלקם של בניו מאשתו הראשונה.

לפי פירוש אחר לא רצה להכניס צרה לביתו. לפי המדרש סירב הגואל לשאת את רות בגלל מוצאה המואבי.

וזאת לפנינו בישראל על הגאולה ועל התמורה לקים כל דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו, וזאת התעודה בישראל.

פסוק זה מבאר את המנהג שמתואר בפס' ח. בכל מקרה של גאולה כלומר קנייה בכסף ע"י הגואל או של חליפי מקח וממכר כדי לאשר מקנה וקניין שלף איש נעלו ונתן לרעהו. נתינת

הנעל השלופה שימשה סמל ואישור לקבלת הקניין. בעניין הייבום בתורה סימנה חליצת הנעל ביזיון וחרפה.

נחלקו חז"ל מי נתן למי, המוכר ללוקח, או הלוקח למוכר. לפי בבא מציעא מז ע"א יתכן שהשולף הוא המוותר על זכותו, על הדבר שהוא מוכר או מוסר והנתינה היא סימן לקיום הדבר. יתכן שהלוקח, המקבל, הוא השולף נעלו ונותנה למוכר כדי שיתרצה למכירה בלב שלם, אולי כעין סמל לתשלום.

ויאמר הגאל לבעז: קנה לך, וישלף נעלו.

יש דמיון בין פרשת רות למצוות הייבום כגון: העלייה אל השער במעמד הזקנים, הלשון "להקים שם המת" ושליפת הנעל, אבל יש גם הבדלים גדולים. התיאור בפרקנו אינו מתאים לדיני הגאולה והירושה שבתורה, אפשר שהיו אלה מנהגים קדומים וייתכן שהיו אלה מנהגים עממיים שנהגו בצד חוקי התורה.

אין הכתוב אומר במפורש מי שלף את נעלו כנראה עשה זאת בעז, גם לפי ההלכה התלמודית נעשה הקניין בכליו של הקונה, בזה מסר לו הגואל את זכות הגאולה.

בתקופה זו טקס הייבום היה נוהג לא רק בין אחים כפי שכתוב בדברים כה ט: "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו". לפי ספר דב' כה ה ואילך האח בלבד חייב בייבום, ואף הוא יכול להשתחרר מחובתו זו ע"י חליצה, ואילו בפרקנו קרוב משפחה מייבם ואין זכר לחליצה. שליפת הנעל כאן שונה מחליצת הנעל שבדב' כה ט, שליפת הנעל היא מעשה קנייני, ואילו בחליצה יש משום ביזיון לייבם הממאן לקיים מצוות ייבום והאישה היא החולצת. כמו כן הייבום בפרקנו קשור לגאולת הנחלה של המת ומטרת הייבום להקים שם המת על נחלתו (פסוקים ה, י), לעומת זאת בדב' כה מדובר בהקמת שם בלבד ללא זיקה לנחלה.

ויאמר בעז לזקנים וכל העם: עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי.

בעז מבקש מהנוכחים, מהזקנים וכל מי שהיה באותו מעמד בשער להיות עדים כי קנה את כל הרכוש אשר היה לאלימלך ולשני בניו. כפי שאמר בעז לגואל: הקניין יעשה "נגד הישבים ונגד זקני עמי" פס' ד.

וגם את רות המאביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו, ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו, עדים אתם היום.

לקיחת רות היא העיקר בכל הקניין בזכותה הוא זוכה בנחלות של אלימלך כליון ומחלון. למרות שרות מואבייה לא נמנע בעז מלקחתה לאישה, כי התחדשה ההלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

עמוני ומואבי לא יבואו בקהל ה', מסבירה הגמרא על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים (דב' כג ה), שלא עשו כאשר עשה מלכי צדק מלך שלם שקידם את אברהם בלחם ובמים (בר' יד יח). מנהג היה להביא לחם ומים להולכי דרך כמו שאמר הנביא (יש' כא יד) "לקראת צמא התיו מים, ישבי ארץ תימא בלחמו קדמו נדד". כלומר, צאו לקראת הצמא והביאו לו מים ישבי ארץ תימא, (ארץ תימא שם של שבט מצאצאי ישמעאל בר' כה טו). צאו לקראת הנודדים הצמאים וקדמו את פניהם בלחם, אות להכנסת אורחים בחיבה ובשלום ההפך מממה שנהגו העמונים והמואבים בישראל. אך האיש דרכו לקדם ואין האישה דרכה לקדם, כל כבודה בת מלך פנימה לכן ההלכה אינה מתייחסת למואבית.

"ולא יכרת שם המת" דבר שנחשב לצרה ולעלבון גדול כן נאמר "ואבשלם לקח ויצב לו בחיו את מצבת אשר בעמק המלך, כי אמר: אין לי בן בעבור הזכיר שמי, ויקרא למצבת על שמו... יד אבשלום" (שמ"ב יח יח).

בעז סיים את דבריו עדים אתם היום, בפס' ט נאמר "עדים אתם היום" על הנחלה וכאן עדים אתם על קניית רות.

ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים: עדים, יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל, ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם.

יהי רצון שתהיה רות כרחל וכלאה שהיו ג"כ בנות לבן הארמי וע"י שנשאו ליעקב בנו שתיהן את בית ישראל, ייסדו את עם ישראל, גם מרות יצא דור שיהיה לברכה ותהילה בישראל.

רות אמה של מלכות מוזכרת במגילה שתיים עשרה פעמים כמניין שבטי ישראל: א ד, יד, טז, כב; ב ב, ח, כא, כב; ג ט; ד ה, י, יג.

"הבאה אל ביתך" לשון נישואין בדב' כא יב כתוב: "והבאתה אל תוך ביתך".

בגרושין נאמר: "ויצאה מביתו" (דב' כד ב).

בעז יגדל ויתפרסם שמו לתהילה בבית לחם.

ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע, אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת.

"כבית פרץ" מייסד המשפחה שממנה יצא בעז פס' כא. אחד מראשי המשפחות הגדולות ביהודה דה"א פרק ב.

הזקנים ברכו את בעז: "ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה". קיים דמיון בין מעשה תמר לבין מעשה רות. שתיהן התגברו על מכשולים בדרך להתהוות נצר חשוב בתולדות עם ישראל. בשני המקרים מדובר באישה ממוצא זר. מסורת רווחת שתמר נמנתה עם בני שם. שתיהן גם רות וגם תמר נזקקו לתחבולה כדי להשיג זרע מהגואל. תמר התחפשה לקדשה ורות שכבה למרגלותיו של בעז. שתיהן בנו בית חשוב בישראל.

פרץ ועובד אבי ישי אבי דוד נולדו לאלמנות שהתייבמו.

ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה ויתן ה' לה הריון ותלד בן.
המשפט "ויתן ה' לה הריון" אינו נמצא בשום מקום במקרא.
ה' גמל לרות על חסדה עם נעמי ועם בעלה המת ועל כניסתה תחת כנפי השכינה.
שש פעמים כונתה רות מואבייה א ד, כב; ב ב, כא; ד ה, י ופעם נוכרייה בפרק ב פסוק י.
רק לאחר שרות הותרה לבוא בקהל אין הכתוב מכנה אותה עוד מואבייה.

ותאמרנה הנשים אל נעמי: ברוך ה' אשר לא השבית לך גאל היום, ויקרא שמו בישראל.
כאשר נעמי שבה לבית לחם ויצאות לקראתה נשות העיר ומביעות השתוממות על מראה
האומלל (א יט-כא). הנשים שואלות בתימהון "הזאת נעמי?" אין הן מקרבות ומנחמות
אותה ואינן דואגות לצרכיה והיא נשאת עזובה ובודדה כנראה בגלל רות המואבייה כי
על עמה לא רק שנאמר שלא יבואו בקהל ה' כי אם גם "לא תדרש שלמם וטבתם כל ימיך
לעולם" (דב' כג ז). לאחר מעשה הגאולה התברר שה' לא מנע גואל ויורש למשפחת בעלה
ועם הולדת הנכד בא קהל נשים לברך את נעמי על תשועתה. שם המת ייזכר ע"י הבן הנולד
שיקים משפחה בישראל שתאריך ימים ותהיה לכבוד ולתפארת.

והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך, כי כלתך אשר אהבתך ילדתו, אשר היא טובה לך
משבעה בנים.

המגילה פותחת במצבה העגום של נעמי השבה ארצה ריקם וללא צאצא ומסיימת בהולדת
הנכד הנהפך כביכול לבנה של נעמי שאחר ימי השכול והאבלות יהיה לה למשיב נפש ויכלכל
את שיבתה, יביא מרגוע ונחת רוח לנפשה ויהיה לה משען לעת זקנתה.
פלא זה של אישה אומללה הזוכה באושר אנו מוצאים שמ"א ב, ה; תה' קיג ט.
לאחר מעשה הגאולה מדברות הנשים בשבחה של רות. אהבתה של כלתך אשר ילדה אותו
שקולה כנגד אהבתם של בנים רבים.

ותקח נעמי את הילד ותשתהו בחיקה ותהי לו לאמנת.
נעמי שמה את התינוק בחיקה בזאת אימצה אותו לה לבן.
בבראשית ל ג כתוב: " ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה" כלומר, אני אקבלם על ברכי
ובזאת אאמצם לי לבנים ויקראו על שמי.
גם על בני מכיר נאמר "ילדו על ברכי יוסף" ביטוי ציורי בראשית נ כג.

ותקראנה לו השכנות שם לאמר: ילד בן לנעמי, ותקראנה שמו עובד, הוא אבי ישי אבי דוד.
לא מצאנו במקרא שם אדם שניתן ע"י השכנות. "ותקראנה לו השכנות" הכוונה השכנות
דברו הרבה בשמו של הילד שהוריו קראו לו עובד קיצור מעובדיה.

"ילד בן לנעמי", בני בנים הרי הם כבנים (יבמות סב ע"ב), הוא בן רות שהייתה לנעמי כבת ומחלון בנה. התקיימה ברכת זקני העיר לבעז (פס' יא) "ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם".

עובד הוא אבי ישי אבי דוד המלך הגדול ונעים זמירות ישראל.
בדה"א ב יג נקרא ישי אישי כלומר, איש יה.

ואלה תולדות פרץ: פרץ הוליד את חצרון, וחצרון הוליד את רם, ורם הוליד את עמינדב, ועמינדב הוליד את נחשון, ונחשון הוליד את שלמה, ושלמון הוליד את בעז, ובעז הוליד את עובד, ועובד הוליד את ישי, וישי הוליד את דוד.

המגילה מסתיימת ברשימת היוחסין של דוד בת עשרה דורות פס' יח-כא (השוו דבה"א ב, ה ואילך).

סיום זה מעיד כי עיקר כוונת הספר לספר את ההשתלשלות שהביאה להולדתו של דוד המלך ואת ייחוסו הגדול.

מונים את ייחוסו של דוד מפרץ. כל העם והזקנים אשר בשער ברכו את בעז: "ויהי ביתך כבית פרץ" (פס' יב). עשרה דורות מפרץ עד דוד, בועז הוא הדור השביעי.

רשימת יוחסין המונה עשרה דורות:

מאדם עד נח (סוף פרשת בראשית),

עשרה דורות מנח עד אברהם (סוף פרשת נח),

עשרה דורות מפרץ ועד דוד.

כל אחד מהאישים הנזכרים: אדם, נח, אברהם, פרץ ודוד פותחים תקופה חדשה.

עשרה דורות מפרץ ועד דוד נחלקים לשניים, חמישה דורות לפני הכניסה לארץ.

נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה במדבר, הוא מאבות אבותיו של דוד (במדבר א ז).

אלישבע אחות נחשון הייתה אשת אהרן (שמות ו כג).

החמישה הראשונים מפרץ עד נחשון היו בתקופת מגורי בני ישראל במצרים ובמדבר.

פרץ היה בין היורדים מצרימה (בראשית מו יב) ונחשון מן היוצאים ממצרים (במדבר א ז),

והחמישה השניים היו מכובשי הארץ ובתקופת השופטים עד דוד.

סיום המגילה מעיד כי עיקר כוונת הספר לספר את קורות המשפחה שיצא ממנה דוד, כי אבותיו היו עובדי אדמה וגומלי חסדים ובייחוד קיימו את החסד הגדול של הקמת המת על נחלתו שנחשב לחובה קשה ורבים השתמטו ממנה.

המגילה כולה עומדת בסימן של חסד שעושים רות ובעז.

בעזבה את מולדתה ובדבקוּתה בחמותה עושה רות את חסדה הראשון.
בבחירתה בבעז לבלתי לכת אחרי בחורים אחרים עושה היא את חסדה האחרון (ג ב-יא).
בעז אף הוא עושה חסד עם רות, ביחסו כלפיה בשדה, אבל עיקר חסדו בזה שהוא נואות
לגאול את רות ולהקים שם המת על נחלתו.
שניהם עשו חסד עם החיים ועם המתים. רות עם נעמי החיה ועם משפחת בעלה המת, בעז
עם רות החיה ועם משפחת אלימלך המת.
חסד כפול זה מרומז בדברי נעמי לכלותיה: "יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים
ועמדי" (א ח).
נעמי אומרת לרות על בעז "ברוך הוא לה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים" (ב כ).
חסד היא מילת מפתח במגילה המרמזת על החסד שעתיד ה' לעשות לדוד משיחו צאצאם
של בעז ורות, חסד שלא יסור ממנו עד עולם (שמ"ב ז טו; כב נא; יש' נה ג ועוד).
מגילת רות כולה חסד והתורה כולה חסד שנאמר: "ותורת חסד על לשונה" (מש' לא כו).
ר' זעירא סובר שהשכר הטוב לגומלי חסדים הוא עיקר תכלית כתיבת המגילה.

רות – אמה של מלכות / ברוריה בךדוד (וייס)

במגילת רות מודגשות המידות הטובות והנאצלות של רות המואבייה שבזכותן זכתה להיות אם לשושלת המלוכה בישראל. סיפור חייה מפאר את מגילת היוחסין של דוד. עשר דורות מפרץ ועד דוד. בעז הוא הדור השביעי.

חז"ל הוסיפו קצת פרטים ביוגרפיים לדמותה של רות.

היא הייתה בתו או נכדתו של עגלון מלך מואב, שהיה נכדו של בלק. ישנה מחלוקת בתלמוד ובמדרשים בעניין זה (ראו למשל [בבלי סנהדרין קה ב](#), [הוריות י ב](#))

כשאירע בה המעשה הייתה בת ארבעים, מכאן אנו למדים שגם אם אדם לא התגדל בתורה בימי ילדותו, יכול לחזור לתורה ולפתוח פרק חדש.

אותו היום שבאה לא"י מתה אשתו של בעז ([בבלי בבא בתרא צא א](#)).

רות זכתה לראות נכדים לנכדיה וחייתה בימי שלמה המלך. היא אמה של מלכות הנרמזת לפי חז"ל בפסוק [מלכים א ב 19](#) "וישם כסא לאם המלך" [בבא בתרא צא ב](#).

את שמה פירשו על שם שיצא ממנה דוד, שריווהו לקב"ה בשירות ותשבחות ([בבא בתרא יד ב](#)). דוד המלך חיבר את ספר תהילים בו כתובות התפילות, התהילות והתשבחות לקב"ה.

רות עשתה מעשה גדול משל אברהם אבינו, שהרי אברהם נצטווה ע"י הקב"ה ([בראשית יב 1](#)) "[לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך](#)", ואילו רות באה מרצונה הטוב, ולא שענתה להפצרות נעמי שביקשה ממנה לשוב אל עמה.

היא זכתה להיות אם מלכות ישראל בגלל מסירות הנפש שלה להידבק בישראל, ובגלל שניחנה בכל שלושת המידות של ישראל: רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים.

המגילה מלמדת אותנו שכרן של גומלי חסדים. גם בועז עשה גמילות חסדים וזכה למלכות בית דוד. חז"ל הפליגו בשבחם של גומלי חסדים ואמרו: "בא וראה כמה גדול כוחה של צדקה וכמה גדול כוחם של גומלי חסדים, שאין חוסים לא בצל של שחר, ולא בצל כנפי החיות, ולא בצל כנפי הכרובים, ולא בצל כנפי שרפים, אלא בצל מי שאמר והיה העולם **תהילים לו 8**: "מה יקר חסדך אלוקים ובני אדם בצל כנפיך יחסינו" ועוד שמצוות גמילות חסדים היא אחד הדברים שאדם אוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא.

רמז לכך שרות תהיה אמה של מלכות מוצאים בפסוקים הבאים:

רות ב' 12 "תהיה משכרתך שלמה" – שיצא ממנה שלמה.

רות א' 9 "יתן ה' לכם" – "לכם" אותיות מלך.

רות א' 9 "יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה" – שלמה בנה בית מקדש והיה איש מנוחה כמו שנאמר **בדה"א כב 9-10** "הנה בן נולד לך, הוא יהיה איש מנוחה, והניחותי לו מכל אויביו מסביב וגו'" הוא יבנה בית לשמי וגו' מכיוון שיהיה איש מנוחה יזכה לבנות את בית המקדש שנקרא בית מנוחה (**דה"א כח 2**).

פרשה מיוחדת היא עניין האיסור **דברים כג 4** "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'". חז"ל אמרו כי בעז חידש את ההלכה מואבי ולא מואבית. עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל הנשים מותרות (**משנה יבמות ח ג**) מסבירה הגמרא שנימוקה של תורה **דברים כג 5** "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" מכוון לגברים, "שדרכו של איש לקדם ולא דרכה של אישה לקדם" (**יבמות עז א**). אף על פי כן, מסתבר שהלכה זו הייתה במשך הרבה דורות רפויה ובימי דוד ערערו עליה. "אמר דוד לפני הקב"ה עד אימתי הם מתרגזים עלי ואומרים לא פסול משפחה הוא, לא מרות המואביה הוא?" (**רות רבה ח א**). היה הכרח לאשר אותה ולפרסמה.

עניין רות ובעז הוא חיזוק לתורה שבע"פ שהרי ההיתר של רות לבעז אע"פ שהייתה ממואב מיוסד על המסורת שבע"פ, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית והרי זו קבלת התורה שבע"פ.

רות היא סמל הגרות בעם ישראל. חז"ל אמרו "בא וראה כמה חביבים הגרים לפני הקב"ה, שכיוון שנתנה רות דעתה להתגייר השווה אותה הכתוב לנעמי שנאמר: "ותלכנה שתיהם" וכל מקום שנאמר שתיהם הכוונה לשווים".

גר שנתגייר לשמו של הקב"ה אמר לו הקב"ה: הרי הוא שקול עלי כאחד מכם שנאמר **במדבר טו 15-16**: "הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם לדרתכם, ככם כגר יהיה לפני ה', תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם", ולא עוד שהוא שקול כלוי שנאמר

דברים יד 29: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, והגר... כך אמר הקב"ה: כמה יגעתי בישראל, הוצאתים ממצרים והארתי לפניהם, הורדתי להם את המן, הגזתי להם השלו, העליתי להם את הבאר, הקפתים ענני כבוד עד שקבלו תורתו וזה בא מעצמו, לפיכך שקול עלי כישראל וכלוי (ילקוט שמעוני).

יחסה של רות לנעמי חמותה מעיד על טוב לבה. נעמי אומרת לכלותיה **רות א 8:** "יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי". היחס הטוב בין הכלות לחמות היה הדדי. נעמי ברכה אותן בלב טוב ובנפש חפצה שימצאו מנוחה אישה בבית אישה השני.

אע"פ שרות הייתה בת מלך הלכה ללקט בשדות כאחד העניים, ולא נתנה לנעמי ללכת ללקט, כדי שלא לגרום לה בושה, כיוון שהייתה לפנים עשירה ומיוחסת וידועה בעיר, בחרה ללכת לבדה ולפרנס את חמותה.

רות כבדה את חמותה אף על פי שהייתה מחוסרת כול, היא לא הלכה ללקט עד ששאלה את פיה. "לכי בתי" עונה לה נעמי. רות הייתה יקרה לה כבת.

רות אמרה **רות ב 2:** "אלקטה בשבלים" ולא "אלקטה שבלים". לרמוז שהלכה ללקט רק ב' שיבולים, ששתיים לקט ושלוש אינן לקט, ועוד אמרה לא אקח לא שכחה ולא פאה, כי בשכחה יש חשש שמא לא שכח, ופאה מצויים שם הרבה עניים, אלא אקח שיבולים המפוזרים פה ושם.

הכתוב מספר לנו על חריצותה של רות שלא התבטלה בשדה, אלא כל הזמן הייתה הולכת ובאה ומלקטת, רק אתמול שבה משדי מואב, קמה בזריזות בבוקר ולקטה עד הערב.

יש המפרשים שהפסוק **רות ב 3:** "ותלך ותבוא ותלקט בשדה" מעיד על חכמתה. כשבאה לשדה בתחילה הלכה עד סוף השדה ולא לקטה כלום, שאם הייתה אוספת היה לה טורח מרובה לחזור עם הלקט, ולכן הלכה תחילה עד סוף השדה, ואז התחילה ללקט מסוף השדה לתחילת השדה.

חז"ל אומרים שהלכה אחרי הקוצרים. הקפידה לא ללכת לפני הקוצרים שלא יסתכלו בה הנערים.

אפילו הלקט שבו זכתה על פי דין לא רצתה לקבל אלא ברשות ובלשון בקשה **רות ב 7:** "ותאמר אלקטה נא" גם הלקט לקחה תמורת עבודה שאמרה: "ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים". שמנהג הקוצרים לקצור ולעשות עומרים עומרים ומניחים אותם במקומות שונים ואח"כ אוספים אותם. רות אמרה שהיא מוכנה לסייע להם באיסוף העומרים האלה.

כשבועז הזמינה לאכול עם הקוצרים היא ירבה מצד הקוצרים ולא עמם מתוך ענווה וצניעות. אע"פ שבועז דיבר עמה טובות וגם נתן לה מלחמו אכלה והותירה. לא התרשלה והלכה ללקט כבתחילה, לא המתינה עד שיקומו הקוצרים.

למרות שהייתה צריכה להיות בשדה כל ימי הקציר כשלושה חודשים, לא ישנה שם עם הנערות. גם לאחר שמצאה נערות להתחבר עמן לא עזבה את חמותה, אפילו שחמותה הייתה זקנה ומרת נפש. הכתוב מדגיש שרות לא הראתה לחמותה את אשר לקטה, מכיוון שהייתה ענוותנית ככתוב **רות ב 18**: "ותרא חמותה את אשר לקטה".

רות ובעז נשאו לשם מצוות הגאולה והקמת שם המת על נחלתו, שהוא חסד גדול שנחשב לחובה קשה ורבים השתמטו ממנו.

הכתוב כינה את בעז **רות ב 1**: "גיבור חיל" ובעז מכנה את רות "אשת חיל" **רות ג 11**: "כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את". בעז ירא אלוקים, נדיב ועושה חסד. רות אשת חסד, ענוותנית וחרוצה. אלו קורות משפחת דוד שאבותיו היו עובדי אדמה, ישרים וגומלי חסדים.

מסיפורה של רות אנו למדים ששוות נשים צדקניות לצדיקים שאע"פ שאין הנשים חייבות לעסוק בתורה הן יכולות להגיע למעלה נשגבה כמו רות שזכתה להיות אמה של מלכות.

ביבליוגרפיה

משנה

גמרא

מדרשים: תנחומא, רות רבה, ילקוט שמעוני.

דעת מקרא

מקראות גדולות

אנציקלופדיה מקראית